

BIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA PEDAGOGNING ZAMONAVIY SIFATLARI

Xafizova Dildora

Andijon viloyat Shahrixon tumani

53-maktab Biologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Biologiya fanini o'qitishda sifat ko'rsatkichlariga erishish mavzuning kattaligi, murakkabligi va dars tashkillagagan pedagogning mahorati va boshqaruviga bog'liq. Ta'lim sifati nafaqat faoliyat natijasi, balki unga ichki potentsial va tashqi sharoitlar shaklida erishish imkoniyati hamda xususiyatlarni shakllantirish jarayoni sifatida qaraladi.

Kalit so'zlar: faoliyat, pedagogika, konseptual, ta'lim standarti, ta'lim texnologiyasi, ta'lim natijasining sifati, potentsial, metodika, dinamika.

Ta'lim, inson faoliyatining har qanday jarayoni yoki natijasi kabi, ma'lum bir sifatga ega. Konseptual jihatdan eng to'g'ri ta'rif ta'lim sifatining quyidagi ta'rifidir.

Ta'lim sifati - bu kompetentsiya va kasbiy ongning izchil va amaliy jihatdan samarali shakllanishini belgilovchi ta'lim jarayoni xususiyatlarining yig'indisidir. Biologiya fanini o'qitishda ta'lim sifati xususiyatlarning uchta guruhini ajratib ko'rsatish mumkin: ta'lim maqsadiga erishish potentsialining sifati, kasbiylikni shakllantirish jarayonining sifati va ta'lim natijasi sifati.

Potensialning sifati biologiya fanini maqsadining sifati, sifati kabi xususiyatlarda ifodalanadi ta'lim standarti, ta'lim dasturining sifati, o'quv jarayonining moddiy-texnik bazasi sifati, pedagog-o'qituvchilar tarkibi, o'quvchilarning fanning o'zlashtirish sifati, axborot-metodik bazasining sifati kabilardir.

Kasbiylikni shakllantirish jarayonining sifati - biologiya fanini o'qitishda turli zamonaviy ta'lim texnologiyasining sifati, o'quv jarayonini nazorat qilish, o'qituvchilar tarkibini ijodkorlik va samaradorlikka rag'batlantirish sifati, pedagogik ish,

o'quvchilarning ta'limga munosabati sifati, o'quv jarayoni tashkillashning intensivligi, ta'limni boshqarish, bilimlarni taqdim etish usullari va pedagogik mahorat kabilardir.

Ta'lim natijasining sifati – biologiya fani o'qituvchisining kasbiy kompetensiyalarni bilish, individual qobiliyat va xususiyatlarni tan olish va amalga oshirish, martaba va ish haqi, o'z-o'zini tarbiyalash metodologiyasini o'zlashtira olish, bilim, amaliy ko'nikma va boshqalardir.

Bu xususiyatlarning har biri alohida tahlil qilish va uni baholash imkoniyatlarini o'rganishni, uni biologiya fanini o'qitishda hisobga olishni talab qiladi.

Bu nafaqat biologiya faniga oid bilim va ko'nikmalar, balki har bir pedagogning ko'p jihatlarini tavsiflovchi kasbiy ongdir, ijtimoiy xulq-atvor shaxsiyat - maqsad va qadriyatlardan voqelik va kelajak mezonlariga muvofiq faoliyat natijalarini bilishdir. Ushbu qoida biologiya fanini o'qitishda hal qiluvchi ahamiyatga ega hisoblanadi.

Ta'lim sifati umumlashtirilgan ta'rifda va uning yakuniy taqdimotida pedagogning iqtisodiy rivojlanishning hozirgi bosqichi talablariga muvofiq, ma'lum bir davrda kasbiy faoliyatni amalga oshirish qobiliyatini aks ettiruvchi vakolatlar va kasbiy ongning xususiyatlari to'plamidir. samaradorlik darajasi va kasbiy muvaffaqiyat, kasbiy faoliyat natijalari uchun ijtimoiy mas'uliyatni tushunish bilan. Ta'lim sifatini tushunish nafaqat kasbiy bilimlarning mavjudligini, balki umuman ta'limning tabiati va darajasini, tashkiliy madaniyatni, boshqaruv faoliyatiga roli va funktsional tayyorligini, muammolarni tan olish va tushunish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Biologiya fani o'qituvchisining ijodiy izlanish ularning oqilona qarori, o'z-o'zini tarbiyalash qobiliyatlari hisoblanadi. Ta'limning natijasi, pirovardida, kasbni anglash va ijtimoiy mas'uliyatdir.

Biologiyani o'qitishda ta'lim sifati nafaqat natija bilan tavsiflanadi, balki ta'lim faoliyati– mutaxassis – oliy ta'lim muassasasi bitiruvchisining xossalari, shuningdek, ta'lim maqsadi, mazmuni va metodikasi, tashkil etilishi va texnologiyasiga bog'liq bo'lgan ushbu natijani shakllantirish omillaridir. Bularning barchasi o'ziga xos xususiyatlar bo'lib, ularning shakllanishiga ongli ravishda ta'sir qilish shart, shuning uchun ularni nazorat qilish lozim bo'ladi. Ta'lim har bir maktabda bo'lishi kerak bo'lgan sifat mezonlari tizimiga muhtoj. Bunday tizimni zamonaviy pedagogik va innovatsion axborot texnologiyalarsiz amalga oshirish mumkin emas, albatta. Integratsiyalashgan

tizim bu umumiy ta'lim sifatini ham, uning barcha tarkibiy qismlarini ham alohida baholash hisoblanadi. Baholash qanchalik aniq bo'lsa va o'quvchining ko'proq xususiyatlari hisobga olinsa, ta'lim sifatini boshqarish ham shunchalik muvaffaqiyatli bo'ladi. O'z navbatida, pedagog uning maqsadlari va ularga erishish usullari, vazifalari, vakolatlari va ta'lim sifati uchun javobgarligini tavsiflovchi metodologiyasi va tashkil etilishiga bog'liqdir. Ta'lim sifatini boshqarish tizimini birdaniga joriy etib bo'lmaydi. U izchil, bosqichma-bosqich, shakllanish va rivojlanish dasturiga muvofiq shaffof va adolatli shakllantiriladi. Ta'lim sifatini tushunish uchun esa uchta bilim darajasining mavjudligini hisobga olish juda muhim hisoblanadi. Sifat menejmenti ushbu darajalardan biriga yo'naltirilgan bo'lishi mumkin va bu holda sifatni baholash ushbu holatni hisobga olishi kerak bo'ladi. Muayyan mavzuni uning asosiy qoidalarini umumiy tushunish darajasida o'zlashtirishingiz mumkin. Har qanday biologiya mutaxassisini tayyorlashda siz umumiy tushunish darajasini bilishingiz kerak bo'lgan shunday mavzular bo'lishi mumkin. Va bu mavzular ma'lum bo'lishi va o'quv dasturida ma'lum o'rinni egallashi muhim. Ular ikkinchi darajali yoki ixtiyoriy deb hisoblanmasligi lozim. Ammo ularning hajmi va o'qitish usullari aynan mana shu rolni - kasbiy dunyoqarashni, boshqa mavzularni yaxshiroq o'zlashtirish uchun asosni, bilimlarning tizimlilikini hisobga olishi kerak. Ikkinchi bilim darajasi biologiya fanini chuqur egallash, bilimlarni bilim va amaliyotning turli sohalariga aylantira olish hisoblanadi. Bu hodisa va hodisalarni tushuntirish va oldindan ko'rishga imkon beruvchi, hodisalarning aniq sabablari va oqibatlarini tushunishga imkon beradigan bilimlar tizimologiyasi darajasidir. Ta'lim darajalari nafaqat fanlarning tarkibi, balki ta'lim texnologiyasi, ularni o'qitish usullari, ma'lumotlardan foydalanish va boshqalar bilan belgilanadi. Kasbiy tayyorgarlik darajasi xarakterlanadigan yuqori sifatli ta'lim. Bilim darajasi qanchalik baland bo'lsa, biologiyada ham ta'lim sifati ham shunchalik yuqori bo'ladi. Ammo qaramlik chiziqli emas, balki spiral ko'rinishdadir. Ta'lim darajasini oshirishning umumiy tendentsiyasi bilan ta'lim sifatining pasayishi mumkin va aksincha, uning rivojlanishining ayrim bosqichlarida ta'lim sifatining oshishi ta'lim darajasining o'sishiga mos kelmaydi. ta'lim. Umuman olganda, bilim darajasi va ta'lim sifatini o'zgartirish bosqichlarini elementar bilimlardan ijodiy, ya'ni kasbiy amaliyot jarayonida yangi bilimlarni yaratishga qodir

bo'lgan bilimlarga harakat sifatida aniqlash mumkin. Ijodiy ta'lim - bu shaxsning amaliy kasbiy faoliyatining tarbiyaviy ta'siri, u tanqidiy bilimlar massasini yengib, uni ijodkorlikka aylantiradi. Ta'lim sifatini o'zgartirish tendentsiyasi aynan shunday bo'lishi kerak, bilim darajasining bilim sifatiga va umuman, ta'lim sifatiga bog'liqligi mana shunday namoyon bo'lishi kerak. Ta'lim sifati bugungi kun talablarini aks ettiradi, lekin kelajakka qaratilgan bo'lishi mumkin. Ta'limning zamonaviy xususiyatlari va ehtiyojlari ham, ta'lim kelajagi ham eng aniq namoyon bo'ladigan ta'limni rivojlantirish tendentsiyalarini hisobga olgan holda sifatni ta'minlash kerak. Ta'lim sifatini shakllantirishga ta'sir etuvchi omillarning tarkibi va tizimi. Ta'lim sifatining asosiy parametrlari sifatning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarning yig'indisini, shuningdek, ushbu omillar ta'sirining o'lchovi va xususiyatlarini, ularning bir-biri bilan o'zaro ta'sirini aks ettiradi. Ta'lim sifatining asosiy omillari ta'lim maqsadi va salohiyatidir. Birinchisi, nafaqat bugungi ta'lim ehtiyojlarini, balki ertangi kunni ham qondiradigan qanday ta'limni ideal deb hisoblash mumkinligi haqidagi jamoatchilik fikrini aks ettiradi. . Maqsad rivojlanish tendentsiyasini aks ettiradi ta'lim ehtiyojlari va butun ta'lim tizimiga kirib boradi, nafaqat davlat siyosatida, balki ta'lim jarayonining har bir ishtirokchisining xatti-harakatlarida ham namoyon bo'ladi.

Ikkinchi omil - ta'lim salohiyati - resurslar va ob'ektiv sharoitlar nuqtai nazaridan maqsadga erishish imkoniyatlarini tavsiflaydi.

Bu omillar ma'lum bir ta'lim tashkiloti uchun tashqi va ichki omillardir. Maqsad ham, potentsial ham umumiy ta'lim uchun ham, har bir tashkilot uchun ham alohida mavjud.

Lekin ta'lim sifatini shakllantirishning boshqa omillarini ikki guruhga bo'lish mumkin - tashqi va ichki.

Birinchisiga quyidagilar kiradi: ta'limni davlat boshqaruvi (Ta'lim va fan vazirligi faoliyati), ta'limni tashkiliy-huquqiy ta'minlash ("Ta'lim to'g'risida"gi qonun, Davlat ta'lim standartlari va boshqalar), ta'limni moliyalashtirish tizimi, ta'lim ehtiyojlarining namoyon bo'lishi va ta'lim. ta'lim sifati haqidagi jamoatchilik fikri.

Ikkinchi guruh omillari - ichki - o'qituvchilar va o'quvchilar tarkibi, o'quv jarayonining moddiy-texnik ta'minoti, axborot-metodik ta'minoti, ta'lim texnologiyasi

va o'quv ishlari. Sifatni boshqarishning ixtisoslashtirilgan tizimi (agar mavjud bo'lsa) va ta'lim dasturi alohida rol o'ynaydi.

Oxir oqibat, bu omillar ta'lim sifatini ham tizim sifatida, ham uni olish va ta'minlash jarayoni sifatida, shuningdek, ta'lim natijasi sifatini belgilaydi. Shu bilan birga, barcha omillar o'z xususiyatlariga ega, ularning har birining sifati haqida alohida aytish mumkin.

Biologiyada ta'lim sifatini boshqarish nafaqat uning ma'lum darajasiga erishish, balki uning o'zgarishining ijobiy dinamikasini ta'minlashdir.

Biologiyada ta'lim sifatining barcha zamonaviy ishlanmalarida asosiy e'tibor ta'limning ma'lum darajasiga erishishga qaratilgan. Ammo ijtimoiy rivojlanish jarayonida ta'limning ehtiyojlari va shartlari o'zgaradi va ulardan keyin sifatga qo'yiladigan talablar ham, uni baholash mezonlari ham o'zgarishi kerak.

Biologiyada ta'lim sifati dinamikasi turli xil bo'lishi mumkin. U barqaror yoki beqaror bo'lgan barqarorlik yoki keskin yoki bosqichma-bosqich pasayish yoki sifatning o'sishi yoki turli xil tebranishlari bilan tavsiflanishi mumkin. Bu tendentsiyalar o'zgarish yo'nalishi, sur'ati va ritmlari bilan farqlanadi.

Biologiyada ta'lim sifatini oshirish kerak. Ammo buni tushunish etarli emas. Qaysi tendentsiyalarga ko'ra ta'lim sifatini oshirish mumkin va maqsadga muvofiq, undan qochish kerak:

Biologiyada ta'lim sifatini oshirishning bosqichma-bosqich tebranish tendentsiyasi. U bir-biridan keyingi ikkita logistik egri chiziqdan iborat. Ushbu tendentsiyada sifatli sakrash deb atash mumkin bo'lgan bosqichda burilish nuqtasi mavjud. Bu tashqi muhit va sifat menejmentidagi sezilarli o'zgarishlar bilan belgilanadi: yangi tizim va boshqaruv mexanizmini joriy etish, ilmiy-texnikaviy taraqqiyotga erishish, ta'limni muvaffaqiyatli isloh qilish, barcha sifatlardan foydalanishda tanqidiy massani to'plash. yaxshilash omillari.

Shuningdek, biologiyada ta'lim sifatining doimiy ravishda pasayishi tendentsiyasi kuzatilmoqda. Bu ta'lim tizimidagi halokatli o'zgarishlar tendentsiyasidir. Undan qochish kerak. U, qoida tariqasida, uni boshqarish va isloh qilishdagi qo'pol xatolarni tavsiflaydi.

Biologiyada ta'lim sifati uzoq vaqt davomida barqaror darajada bo'lishi mumkin. Bu daraja saqlanib qoladi, lekin oshirilmaydi. Bunday holda, ta'lim tizimi yaxshi ishlaydi,

lekin umuman rivojlanmaydi, chunki rivojlanish doimo yangi sifatni egallashdir. Ammo ta'lim sifatiga ijtimoiy ehtiyojlar ortib borayotganligi sababli, boshqacha bo'lishi mumkin emas, bu tendentsiya ta'lim sifatini pasaytirish tendentsiyasiga aylanib bormoqda.

Bunday o'sish sur'atlarining o'zgarishi bilan biologiyani o'qitishda ta'lim sifatining izchil va barqaror o'sishi tendentsiyasi mavjud. Ushbu tendentsiya ancha uzoq davrning logistik egri chizig'i bilan tavsiflanadi.

Ta'lim sifatini boshqarishda biologiya fani o'qituvchi qaysi tendentsiyaga yo'naltirilganligiga doimo to'liq ishonch bo'lishi kerak, ta'lim sifati dinamikasi ustidan nazorat bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://goaravetisyan.ru/>
2. <https://yuz.uz/news/>
3. <https://tdi.uz/>
4. <https://arxiv.uz/>